

تدوین مدل مفهومی موفقیت تحصیلی: یک مطالعه کیفی

رضوان صالحی*^۱، محمدرضا عابدی^۲، پریسا نیلفروشان^۳

تاریخ دریافت: ۹۷/۶/۷

تاریخ پذیرش: ۹۸/۳/۱۳

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تدوین مدل مفهومی موفقیت تحصیلی برای دانش‌آموزان سال اول دبیرستان بوده است. روش پژوهش کیفی و ابزار جمع‌آوری اطلاعات مصاحبه و مطالعه متون بوده است. جامعه پژوهش، والدین دانش‌آموزان موفق، معلمان و متخصصان مشاوره و روانشناسی و متون مرتبط با موضوع بوده است. نمونه‌گیری به صورت هدفمند بوده به این صورت که تا جایی که دیگر به اطلاعات جدیدی دست پیدا نمی‌شد، نمونه‌گیری نیز پایان می‌پذیرفت؛ بنابراین نمونه شامل ۴۰ نفر از والدین دانش‌آموزان موفق، ۱۵ نفر از معلمان و ۱۵ نفر از متخصصان رشته‌های روان‌شناسی و مشاوره بوده که در یک مصاحبه نیمه ساختاریافته شرکت کردند. متون مرتبط نیز شامل کتب، پایان‌نامه‌ها و مقالات منتشر شده و قابل دسترس در سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۴ بود. داده‌های حاصل از مصاحبه با روش نظریه زمینه‌ای و متون به روش تحلیل محتوای کیفی، تحلیل شدند و مقوله‌های اصلی موفقیت تحصیلی استخراج شد. بدین ترتیب عوامل موفقیت تحصیلی در چهار مقوله اصلی کدگذاری شده که هر کدام دارای مقوله‌های فرعی دیگری می‌شد. مقوله‌های اصلی به دست آمده عبارت‌اند از: ۱- عوامل فردی پایدار شامل مقوله‌های فرعی هوش، شخصیت و رغبت؛ ۲- عوامل فردی ناپایدار شامل خودپنداره تحصیلی، خودکارآمدی تحصیلی، اشتیاق تحصیلی، اهمال کاری تحصیلی، مهارت‌های تحصیلی، انگیزه پیشرفت، انطباق‌پذیری مسیر شغلی و هوش هیجانی؛ ۳- عوامل خانوادگی شامل شیوه فرزندپروری، مشارکت والدین، دلبستگی و وضعیت اجتماعی اقتصادی؛ ۴- عوامل مربوط به جو تحصیلی شامل ادراک از جو مدرسه و جامعه. به‌طور کلی موفقیت تحصیلی از عوامل متعددی چون فرد، خانواده، مدرسه و جامعه متأثر است.

کلیدواژه‌ها: مدل مفهومی، موفقیت تحصیلی.

۱- *استادیار گروه مشاوره دانشگاه شهرکرد. r.salehi@sku.ac.ir

۲- استاد گروه مشاوره دانشگاه اصفهان

۳- دانشیار گروه مشاوره دانشگاه اصفهان

مقدمه

مسئله موفقیت تحصیلی^۱ همواره مورد توجه متخصصان آموزش و پرورش و محققان حوزه آموزشی و تحصیلی بوده و تحقیقات بسیاری را به خود اختصاص داده است. در واقع تکمیل دوره دبیرستان نقطه عطف مهمی از رشد نوجوان است و پیش‌بینی کننده مهمی از موفقیت آینده و بهزیستی و سلامت فرد می‌باشد (چان و دیکسون، ۲۰۱۱^۲).

موفقیت تحصیلی نه تنها شرایط استخدام و موفقیت شغلی در آینده را فراهم خواهد کرد، بلکه باعث ارتقاء سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی و زندگی استاندارد خواهد شد و سلامت بیشتر نسبت به دیگران را به ارمغان خواهد آورد. (یورکی و لانگدن، ۲۰۰۴^۳).

مطالعه در مورد موفقیت تحصیلی پیشینه قابل توجهی دارد (تینتو، ۱۹۹۳^۴) و بررسی عوامل مؤثر بر آن از دیرباز مورد توجه محققان بوده است (همایونی و شمسی‌پور، ۱۳۸۵؛ ایمرس، ۲۰۰۱^۵؛ گراردی، ۲۰۰۵^۶؛ لانسبری، ساندستروم، لاولند و گیسون، ۲۰۰۳^۷؛ و آلفارو، تایلر، بکن، باماکا و زیدرس، ۲۰۰۹^۸؛ باساتو، الشوت و هامکر، ۲۰۰۰^۹؛ بلیکی، ۱۹۹۶؛ گوف و آکرمن، ۱۹۹۲^{۱۱}؛ تراپمن، هلهرن و اسکولر، ۲۰۰۸^{۱۲}؛ مایر و سالوی، ۱۹۹۷؛ برگر و میلر، ۱۹۹۹^{۱۴}؛ فارنهام، پرمیزک، چامرو و مک دوگال، ۲۰۰۳^{۱۵}؛ هریس، ۲۰۰۹).

بر این اساس آرتینو^{۱۶} (۲۰۰۹) سه عامل محیط یادگیری، عوامل فردی و رفتارهای فردی را در موفقیت تحصیلی مؤثر می‌داند. استرنبرگ^{۱۷} (۱۹۹۷) نیز توانایی آشکار ساختن

1. Academic Success
2. Chun, H & Dickson, G
3. Yorke & Longden
4. Tinto, V
5. Eimers, M. T.
6. Gerardi, S.
7. Lounsbury, J. W., Sundstrom, E., Loveland, J. L. & Gibson, L.
8. Alfaro, E. C., Umana-Taylor, A. J., Gonzales. Backen, M. A., Bamaca, M. Y., Zeiders, K. H.
9. Busato, V. V., Prins, F. J., Elshout, J. J., & Hamaker, C.
10. Blickle, G.
11. Goff, M., & Ackerman, P. L.
12. Trapmann, S., Hell, B., Hirn, J. O. W. & schuler, H.
13. Mayer, J. D., & Salovey, P.
14. Berger, J. B., & Milem, J. F.
15. Furnham, A., Chamorro. Premuzic, T., & McDougall, F.
16. Artino, A.
17. Sternberg, R. J.

هوش تحصیلی^۱ و هوش عملی^۲ را عامل موفقیت تحصیلی و دیتون^۳ (۲۰۰۸) تلاش و علاقه به مدرسه را از عوامل مهم موفقیت تحصیلی می‌دانند. تینتو (۱۹۹۳) نیز که از اولین نظریه‌پردازان در خصوص موفقیت تحصیلی است، پشتکار^۴ دانش‌آموزانش آموز برای به دست آوردن مدرک یا نمره را جزء اساسی موفقیت می‌داند. وی در نظریه‌اش ارتباط بین یکپارچگی^۵ دانش‌آموزانش آموز (ارزش‌ها و هنجارهای دانش‌آموز که در ارتباط با دوستان و معلمان شکل می‌گیرد و میزان تعلق به موسسه یا مدرسه) و پشتکار را مورد تأکید قرار می‌دهد و اظهار می‌دارد که رفتار دانش‌آموز هم تحصیلی است و هم اجتماعی و او بایستی بتواند در درون هر دو حوزه رشد یکپارچه‌ای داشته باشد تا به موفقیت تحصیلی نائل شود. علاوه بر این، ویژگی‌های فردی هر دانش‌آموز می‌تواند یکپارچگی تحصیلی و اجتماعی وی را متأثر کند. مثلاً چنانچه دانش‌آموزی توانایی سازگاری با محیط تحصیلی را داشته باشد تعامل‌های مثبت و پاداش‌دهنده‌ای خواهد یافت که یکپارچگی را درون سیستم مدرسه تشویق می‌کند.

به‌زعم ولز^۶ (۲۰۱۰) موفقیت تحصیلی در دانشگاه مفهومی پیچیده و چندوجهی است. وی در مفهوم‌سازی موفقیت تحصیلی از چارچوب‌های نظری مثل نظریه اهداف پیشرفت^۷، نظریه خود‌تعیینی^۸، پردازش اطلاعات شناختی^۹، نظریه انتظار-ارزش^{۱۰}، نظریه‌های رشدی، دلبستگی^{۱۱} و اشتیاق^{۱۲} استفاده کرده است. موفقیت تحصیلی از دیدگاه وی شامل ده عامل زیر است:

۱- مهارت‌ها^{۱۳}: که ترکیبی از تلاش صرف شده (پنتریچ^{۱۴}، ۲۰۰۴)؛ مهارت‌های مطالعه (جورجی، دیکسون، استانسل، گیل و پری^{۱۵}، ۲۰۰۸) و راهکارهای سازماندهی و مدیریت

- 1-Academic Intelligence
2. Practical Intelligence
3. Deaton, M. J.
4. Persistence
5. Integration
6. Welles, T. L.
7. Achievement goals
8. Self. determination
9. cognitive information processing
10. expectancy-value
11. attachment
12. engagement
13. skills
14. Pintrich, P. R.
15. George, D., Dixon, S., Stansal, E., Gelb, S. L., & Pheri, T.

خود است (پیتریچ، ۲۰۰۴). ۲- کیفیت آموزش^۱: شامل میزان کارایی معلم و رابطه معلم با دانش آموز می باشد (کیس^۲، ۲۰۰۸؛ کاوینگتون، مارسچاک، ساپری و سارچت^۳، ۲۰۰۹). ۳- تصمیم گیری مسیر شغلی^۴: به معنای پیشرفت در جریان تصمیم شخص درباره یک هدف شغلی و اطمینان از آن است. ۴- انگیزش بیرونی/آینده: به معنای وجود یک مشوق بیرونی برای کار کردن و انجام تکالیف است با تأکید به وابستگی آینده به این کلاس ها. ۵- انگیزش درونی/ رغبت: به معنای عامل درونی و شخصی یک فرد است که او را به عمل وادار می دارد یا تشویق می کند. ۶- اعتماد به نفس^۵: به معنای باور فرد به توانایی های خود برای عملکرد خوب تحصیلی است. ۷- تمرکز و خودتنظیمی^۶: تمرکز به معنای نگه داشتن توجه و فکر روی موضوعی معین است (اوکانر و پانونن^۷، ۲۰۰۷). ۸- معاشرت یا اجتماعی شدن^۸: به معنای دریافت حمایت های اجتماعی و ارتباط با دیگران است. ۹- سازگاری فردی^۹: به معنای توانایی فرد برای کنار آمدن با محرک های تنش زای جو تحصیلی و پذیرفتن محیط جدید و احساس تعلق به آن است و ۱۰- فقدان یا عدم اضطراب^{۱۰}: اضطراب ترس زیاد از عواقب شکست تعریف شده است که استرس ارزیابی یا اضطراب عملکرد نیز نامیده می شود.

تحقیقات بسیار زیاد دیگری در این حوزه انجام شده است. برای مثال نقش انگیزه و سرمایه های روان شناختی (برجلی، ۱۳۹۷)؛ ارزش تکلیف، درگیری شناختی، هیجان های پیشرفت و خودنظم جویی (شیوندی، درتاج، فرخی و ابراهیمی، ۱۳۹۶)؛ هوش هیجانی (بشارت، شالچی و شمسی پور، ۱۳۸۵؛ مشکوه، ۱۳۹۰)؛ امید (ابراهیمی، صباغیان و ابوالقاسمی، ۱۳۹۰)؛ باورهای خودکارآمدی (اصغرنژاد، خداپناهی و حیدری، ۱۳۸۳) و هوش های چندگانه و رغبت ها (کهدوئی، فلسفی نژاد و برجلی، ۱۳۹۶) را در پیش بینی موفقیت تحصیلی دانش آموزان خاطر نشان کرده اند.

1. quality of the instruction
2. Case, J. M.
3. Convention, C. M., Marschark, M., Sapere, P., Sarchet, T.
4. career decidedness
5. self. Confidene
6. concentration and self. regulation
7. O'Connor, M. C., & Paunonen, S. V.
8. socializing
9. personal adjustment
10. lack of anxiety

به طور کلی مرور پیشینه نشان می‌دهد که محققان از طریق تحقیقات کمی هرکدام با در نظر گرفتن یک سری از عوامل محدود به پیش‌بینی موفقیت تحصیلی پرداخته‌اند و کمتر پژوهشی به صورت‌تبه‌صورت کیفی و به طور گسترده نقش عوامل مختلف را مورد بررسی قرار داده است از این رو پژوهش حاضر درصدد پر کردن این خلاء از طریق یک مطالعه کیفی به تدوین مدلی مفهومی از موفقیت تحصیلی می‌پردازد.

روش پژوهش

روش پژوهش کیفی می‌باشد. به منظور طراحی مدلی برای موفقیت تحصیلی، سازه‌های مرتبط از طریق نظریه زمینه‌ای^۱ کشف شد. نظریه زمینه‌ای یکی از رویکردهای پژوهش کیفی است. منظور از نظریه زمینه‌ای نظریه‌ای است که مستقیماً از داده‌هایی استخراج شده است که در جریان پژوهش به صورت‌تبه‌صورت منظم گرد آمده و تحلیل شده‌اند. در این روش پژوهشگر کار را در عرصه واقعیت آغاز می‌کند و می‌گذارد تا نظریه از درون داده‌هایی که گرد می‌آورد، پدیدار شوند (استراوس و کربین^۲، ۱۹۹۰، ترجمه افشار، ۱۳۹۰). به این منظور از چند سویه‌سازی استفاده شد که مشتمل‌اند بر: مصاحبه با والدین، متخصصان و معلمان و تحلیل متون.

جامعه، نمونه و شیوه نمونه‌گیری

جامعه پژوهش شامل موارد زیر است: - کتب، پایان‌نامه‌ها و مقالات منتشر شده و قابل دسترس (سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۴) مرتبط با موفقیت تحصیلی (جهت تحلیل محتوا). - صاحب‌نظران شامل اساتید و مشاوران تحصیلی (جهت مصاحبه). - معلمان پایه اول دبیرستان شهرستان شهرکرد (جهت مصاحبه). - والدین دانش‌آموزان موفق (معدلین بالاتر از ۱۹) پایه اول دبیرستان شهرستان شهرکرد (جهت مصاحبه).

در تحلیل محتوای مصاحبه‌ها و متون که جهت تدوین مدل مفهومی موفقیت تحصیلی انجام شد، نمونه‌گیری به صورت‌تبه‌صورت هدفمند بوده است. به این صورت که مطالعه متون و همچنین مصاحبه با سه گروه ذکر شده تا جایی که دیگر به اطلاعات جدیدی دست پیدا نمی‌شد، نمونه‌گیری نیز پایان می‌پذیرفت؛ بنابراین نمونه‌گیری تا رسیدن به موارد تکراری

1. grounded theory
2. Strauss & Corbin

(گال، بورگ و گال، ترجمه نصر و همکاران، ۱۳۸۲) ادامه داشت؛ به عبارت دیگر عمل نمونه‌گیری در فرایند پژوهش به صورت‌به‌صورت هدفمند آغاز شده و تا رسیدن به موارد زائد ادامه داشت. بدین ترتیب تعداد مقالات ۳۰ و تعداد کتاب‌ها ۸ عدد بود. تعداد والدین شرکت‌کننده در مصاحبه ۴۰ نفر (۲۰ والد دانش‌آموز دختر و ۲۰ والد دانش‌آموز پسر)؛ تعداد معلمان شرکت‌کننده (از هر دو جنس) در مصاحبه ۱۵ نفر و تعداد متخصصان شرکت‌کننده در مصاحبه نیز ۱۵ نفر بود.

ابزار پژوهش

در این پژوهش از دو روش مطالعه و مصاحبه جهت جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد؛ بنابراین ابتدا فرم مصاحبه نیمه ساختاریافته‌ای تهیه شد و به سه نفر از متخصصان حوزه علوم تربیتی و مشاوره داده شد و پس از اصلاح، به تائید آنان رسید. سپس والدین دانش‌آموزان موفق، یعنی دانش‌آموزانی که معدل بالاتر از ۱۹ داشتند توسط مشاور مدرسه به اتاق مشاوره مدرسه دعوت شده و در مصاحبه شرکت کردند. مبنای اساسی کاربر ایجاد رابطه با والدین و سپس نظرخواهی از آنان در زمینه عوامل مرتبط با موفقیت تحصیلی فرزندانشان بود. نمونه‌ای از سؤالات مصاحبه به این شرح بود: آیا از نظر شما فرزندان فرد موفق در زمینه تحصیل است؟ وی دارای چه ویژگی‌هایی است؟ وضعیت خانه و مدرسه وی چگونه است؟ کدام عامل در موفقیت وی بیشترین سهم را دارد؟ مصاحبه با معلمان نیز به همین صورت انجام شد. نمونه‌ای از سؤالات مصاحبه به این صورت بود: به نظر شما دانش‌آموزان موفق چه ویژگی‌هایی دارند؟ چه شرایط و عواملی بیشترین سهم را در موفقیت آن‌ها دارد؟ مصاحبه با متخصصان نیز شامل سؤالاتی در زمینه عوامل فردی و محیطی در زمینه موفقیت تحصیلی بود. مصاحبه با هر سه گروه آن‌قدر ادامه یافت تا زمانی که دیگر اطلاعات جدیدی از آن‌ها حاصل نمی‌شد؛ بنابراین با اشیاع نظری، مصاحبه‌ها به اتمام رسید.

همه مصاحبه‌های انجام شده با والدین، معلمان و متخصصان ضبط شده و سپس پیاده شده و به صورت‌به‌صورت متن درآمدند. سپس متن‌ها یک‌به‌یک خوانده شده و مفاهیم موجود در آن کدگذاری شدند. در این مرحله که کدگذاری اولیه متن یا کدگذاری باز نامیده می‌شود مفاهیم، مضامین یا کدهای اساسی استخراج شد. در کدگذاری اولیه که به صورت‌به‌صورت باز انجام می‌شود، مفاهیم تقریباً زیادی به دست می‌آید که این مفاهیم با توجه به استنباط محقق نام‌گذاری می‌شوند. البته نام‌گذاری وابستگی نزدیکی با داده‌ها

داشت. کدگذاری باز آنقدر ادامه یافت تا جایی که دیگر اطلاعات جدیدی از متن حاصل نشد و اطمینان حاصل شد که تمامی مفاهیم موجود در متن، تحت عنوان یک کد آمده‌اند.

در مرحله بعد به وسیله کدگذاری محوری، چند مفهوم یا کد که معنا و مضمون مشترکی داشتند تحت یک مقوله نام‌گذاری شدند. این مقوله‌ها، مقوله‌های فرعی محسوب می‌شوند. کدگذاری محوری از انتزاع بالاتری برخوردار است و الگوهای نهفته در متن را جستجو می‌کند؛ بنابراین در این روش توصیف عمیق‌تری از متن حاصل شد. نهایتاً مقوله‌های فرعی در یک مقوله اصلی جمع شده که مهم اصلی (عوامل موفقیت تحصیلی) خوانده شده و حاصل کدگذاری گزینشی است.

در تحلیل متون (مقالات، پایان‌نامه‌ها و کتب) ابتدا مفاهیم موجود در متن کتب و مقالات مرتبط با موفقیت تحصیلی به صورت باز، کدگذاری شده و سپس این مفاهیم با توجه به نظریه‌های مشاوره مسیر شغلی و همچنین پیشینه موفقیت تحصیلی در غالب مقوله‌های فرعی نام‌گذاری شده و نهایتاً چند مقوله فرعی که مضمون مشترکی داشتند تحت یک مقوله اصلی نام‌گذاری شدند که مهم اصلی یعنی عوامل موفقیت تحصیلی را پوشش داده‌اند.

یافته‌ها

نتایج تحلیل مصاحبه با والدین، معلمان، متخصصان و تحلیل متون با استفاده از نظریه زمینه‌ای در ادامه ارائه شده است.

• نتایج تحلیل مصاحبه با والدین دانش‌آموزان موفق

جدول ۱. خلاصه نتایج تحلیل مصاحبه با والدین دانش‌آموزان موفق با روش نظریه زمینه‌ای

کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری		کدگذاری باز	واحدهای معنی مثال:
	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم	
تم اصلی		هوش	- استعداد - توانایی - گیرایی	[فرزندم] عمیق یاد می‌گیره؛ استعدادش خوبه؛ خوب می‌فهمه؛ بیشتر درسها رو تو کلاس یاد می‌گیره؛ هر چی معلم میگه زود می‌گیره.
عوامل موفقیت تحصیلی	عوامل فردی (پایدار)	رغبت جستجوگری	- علاقه - انگیزه	به درس خوندن علاقه داره؛ از اولش درس و مدرسه رو دوست داشت؛ کسی رو به زور نمیشه وادار به درس خوندن کرد خودش باید دوست

				داشته باشد.
عوامل فردی (ناپایدار)	مهارت‌های تحصیلی	- برنامه‌ریزی - یادداشت برداری - خلاصه-نویسی - مرور	- برای درس خواندن برنامه‌ریزی می‌کند؛ مدام می‌نویسد و می‌خواند بعدش از خودش می‌پرسد؛ معمولاً یک خلاصه‌ای از هر درسی تهیه می‌کند و اونا رو مرور می‌کند؛	
	انگیزه پیشرفت	- رقابت‌طلبی - پافشاری - پشتکار	- می‌خواهد از بقیه عقب نباشد؛ دائم با دوستانش رقابت می‌کند؛ آگه نمره کمی بیاره تمام تلاششو می‌کند که جبران کنه؛ فقط به موفقیت فکر می‌کند؛ می‌خواهد رشته و شغل خوبی داشته باشد؛	
عوامل خانوادگی	مشارکت والدین	- نظارت - حمایت - همراهی	- از همون سال اول دبستان بهش یاد دادم چطوری درس بخونه. مشقاشو هر روز چک می‌کردم. برا همین از همون اول عادت کرد به درس خواندن؛ بیشتر برنامه‌ها منو مثل مهمونی رفتن و کارای دیگه رو با درسش هماهنگ می‌کنیم؛ خواهر یا برادر بزرگترش تو درسها کمک می‌کنن؛ خودم آگه بتونم کمکش می‌کنم.	
	شیوه فرزندپروری	- خانواده - آرامش در منزل - ارتباط دوستانه - محبت	- به نظرم خانواده مهم‌ترین عامله موفقیتش؛ وقتی خونه آرومه، درگیری توش نیست بچه‌ها با آرامش درس می‌خوانن؛ در خانواده‌هایی که درگیری بین پدر و مادر هست بچه‌ها نمی‌تونن درس بخونن؛ با من (مادر) خیلی راحت همه چیزو برام تعریف می‌کنه؛ محبت به بچه‌ها خیلی مهمه آگه محبت نکنی درسم نمی‌خوانن.	
عوامل مربوط به جو تحصیلی	ادراک از جو تحصیلی	- تدریس معلم - رابطه معلم و شاگرد - مدرسه	- به نظر من، معلم خیلی مهمه، معلمی که خوب درس بده بچه‌ها هم خوب یاد می‌گیرن؛ بچه‌ای که معلمش دوست داشته باشه درسش می‌خوانه؛ مدرسه هم مهمه؛ اینکه بچه رو کجا ثبت نام کنی.	

• نتایج تحلیل مصاحبه با معلمان

جدول ۲. خلاصه نتایج تحلیل مصاحبه با معلمان با روش نظریه زمینه‌ای

کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری		کدگذاری باز	واحد‌های معنی مثال:
	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم	
عوامل موفقیت تحصیلی	عوامل فردی (پایدار)	علاقه - کنجکاوی	مهم‌ترین عامل فردی علاقه است؛ دانش‌آموزان موفق زیاد سؤال می‌پرسند و به دنبال جواب سؤالات خود هستند.	
	عوامل فردی (ناپایدار)	پشتکار - ارزش‌های تحصیلی	دانش‌آموزان موفق آن‌هایی نیستند که هوش بالایی دارند بلکه کسانی هستند که پشتکار دارند؛ برای رسیدن به موفقیت تلاش می‌کنند و برای درس، بیشتر از هر چیزی ارزش قائلند.	
		مهارت‌های تحصیلی	اهل برنامه‌ریزی هستند؛ سر کلاس یادداشت - بررداری می‌کنند؛ درست مطالعه می‌کنند؛ فکرشان جای دیگری نیست همش به فکر درس.	
	عوامل خانوادگی	خانواده - تربیت خانوادگی - نظارت صحیح	به نظر من مهم‌ترین عامل خانواده است؛ دانش‌آموز موفق در یک خانواده موفق رشد می‌کند و بزرگ می‌شود؛ وقتی خانواده روی مسائل رفتاری و اخلاقی بچه‌ها کار کند بچه‌ها درس - خوان می‌شوند؛ دانش‌آموزان موفق در همه چیز خوبند هم از نظر رفتار، اخلاق، همه چیز، اهل هیچ برنامه‌ای نیستند؛ وقتی نگاه می‌کنیم می‌بینیم منشأ اینها در خانواده است.	

• نتایج تحلیل مصاحبه با متخصصان

جدول ۳. خلاصه نتایج تحلیل مصاحبه با متخصصان با روش نظریه زمینه‌ای

کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری		کدگذاری باز	واحد‌های معنی مثال:
	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم	
عوامل موفقیت	عوامل فردی	هوش	- استعداد - هوش	دانش‌آموز موفق حتماً از استعداد و هوش متوسط به بالا برخوردار است. زیر بنای موفقیت تحصیلی

تحصیلی	(پایدار)		استعداد است؛ اولین عامل استعداد است.
		- رغبت - علاقه به تحصیل - علاقه به رشته تحصیلی - تلاش برای یادگیری - ارزش های تحصیلی	بعد از استعداد رغبت مهم ترین عامل است؛ دانش آموزان موفق معمولاً کسانی هستند که به تحصیل علاقمندند؛ به رشته تحصیلی خود علاقه-مندند؛ برای یادگیری بیشتر تلاش می کنند؛ اولویت اول زندگیشان تحصیل است.
		مهارت های تحصیلی	دانش آموزان موفق معمولاً خودشان عادات صحیحی برای مطالعه دارند.
	عوامل فردی (ناپایدار)	انطباق پذیری مسیر شغلی	داشتن هدف یکی از مهم ترین عوامل موفقیت است. کسی که می داند برای چه چیزی درس می خواند و مسیرش مشخص است عملکرد بهتری نیز خواهد داشت.
		خودکارآمدی تحصیلی	خودکارآمدی مهم ترین عامل پیش بینی کننده موفقیت تحصیلی است.
	عوامل خانوادگی	مشارکت والدین	مهم ترین عامل موفقیت تحصیلی در جامعه فعلی نظارت والدین است؛ در قدیم خودمان درس می خواندیم ولی الان باید نظارت کرد، باید درگیر شد، اگر با بچه ها همراهی نکنی درس نمی خوانند.

• نتایج تحلیل متون داخلی و خارجی

با توجه به نتایج حاصل از مصاحبه ها متن مقالات، پایان نامه ها و کتاب های داخلی و خارجی مطالعه شد و مفاهیم مرتبط با عوامل موفقیت تحصیلی استخراج شد. به این منظور اولین کتاب برای کدگذاری انتخاب شده و مفاهیم مرتبط با موفقیت تحصیلی استخراج شد. سپس کتاب بعدی مورد بررسی قرار گرفت. این کار تا آنجا ادامه یافت که اطلاعات جدیدی از متن کتب به دست نمی آمد. مفاهیم مورد نظر عوامل مؤثر بر موفقیت، پیشرفت و عملکرد تحصیلی بودند. در این مرحله دو کتاب فارسی و چهار کتاب لاتین مورد استفاده قرار گرفت و تمامی متغیرهای مرتبط با موفقیت تحصیلی از آن ها استخراج شد.

بعد از مطالعه کتب، متن مقالات و پایان‌نامه‌های مربوط به موفقیت تحصیلی به همین ترتیب مطالعه و مفاهیم مرتبط استخراج می‌شد. تا زمانی که اطلاعات تکراری می‌شدند، فرایند کدگذاری نیز پایان می‌پذیرفت. خلاصه نتایج مرتبط با تحلیل متون با استفاده از نظریه زمینه‌ای در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. خلاصه نتایج تحلیل کتب و مقالات با روش نظریه زمینه‌ای

کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری		کدگذاری باز	واحد‌های معنی مثال:
	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم	
عوامل موفقیت تحصیلی	عوامل فردی (پایدار)	هوش	- هوش - هوش - موفقیت	یکی از عوامل مهم در افت تحصیلی کمبود هوش است (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۷۱)؛ هوش موفقیت که ترکیبی از هوش تحلیلی، خلاق و عملی است در پیشرفت تحصیلی مؤثر است (ارونسون، ۲۰۰۲، ص ۲۳۹)؛ هوش قویترین پیش‌بینی کننده پیشرفت تحصیلی است (کارباچ و همکاران، ۲۰۱۳، ص ۴۵)؛ هوش، نقش منحصر به فردی در عملکرد تحصیلی نوجوانان بازی می‌کند (لیسون و همکاران، ۲۰۰۸، ص ۶۳۳).
		رغبت جستجوگری	- همخوانی - جستجوگری - واقع‌گرایی	هر چه میزان همخوانی بین رشته یا موضوع تحصیلی دانش‌آموز و تیپ شخصیتی یا رغبت وی بیشتر باشد، میزان موفقیت تحصیلی وی نیز بالاتر خواهد بود (اسمارت و همکاران، ۲۰۰۶)؛ جستجوگری و واقع‌گرایی با عملکرد تحصیلی بالاتر رابطه دارد (جرمی، ۲۰۰۸، ص ۱).
		شخصیت	- وجدان‌گرایی - توافق‌پذیری - برون‌گرایی - روان‌رنجوری - تجربه‌گرایی	از بین عوامل پنج‌گانه شخصیت، وجدان‌گرایی بدون شک قوی‌ترین پیش‌بینی کننده موفقیت تحصیلی است (پوروپات، ۲۰۰۹، ص ۳۳۶)؛ وجدان‌گرایی، برون‌گرایی و روان‌رنجوری به ترتیب نقش تعیین‌کننده‌ای در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارند (روساندر و همکاران، ۲۰۱۱، ص ۲۹۴)؛ از بین پنج عامل شخصیت، تجربه‌گرایی و توافق‌پذیری رابطه معناداری با موفقیت تحصیلی دارند (فارسیدس و دفیلد، ۲۰۰۳، ص ۱۲۴۰).

	عوامل فردی (ناپایدار)	مهارت‌های تحصیلی	- برنامه‌ریزی - مدیریت وقت - مطالعه عمیق - تمرکز - غلبه بر اضطراب - یادداشت-برداری	برنامه‌ریزی حرکتی گام‌به‌گام، هوشمندانه و منطقی برای رسیدن به موفقیت است (نظری، ۱۳۸۱، ص ۲۳)؛ دانش‌آموز موفق، کسی است که از فرصت‌هایی که به ظاهر کوچک‌اند، استفاده کند (نظری، ۱۳۸۱، ص ۳۳)؛ مطالعه عمیق درسی (نظری، ۱۳۸۱، ص ۴۱)؛ تمرکز حواس (نظری، ۱۳۸۱، ص ۸۰)؛ غلبه بر اضطراب امتحان (نظری، ۱۳۸۱، ص ۱۲۵)؛ غلبه بر اضطراب امتحان (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۵۰)؛ استفاده از روش‌های صحیح مطالعه (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۶۳) از اصول اصلی موفقیت‌اند؛ آموزش مهارت‌های مطالعه شامل تمرکز، برنامه‌ریزی، یادداشت‌برداری، خلاصه‌نویسی و امتحان دادن نقش مهمی در پیشرفت تحصیلی دارد (رجائی، ۱۳۸۲).
عوامل موفقیت تحصیلی	عوامل فردی (ناپایدار)	انطباق‌پذیری مسیر شغلی	- هدفمندی - انطباق‌پذیری	داشتن اهداف بلند و عالی از عوامل مهم موفقیت تحصیلی است (نظری، ۱۳۸۱، ص ۱۰)؛ یکی از مهم‌ترین عوامل پیشرفت تحصیلی داشتن هدف است (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۱۵)؛ نوجوانانی که سطح بالایی از انطباق‌پذیری مسیر شغلی را دارا هستند در تسلط بر گذارهای مسیر شغلی موفق‌ترند (هیرسچی، ۲۰۰۹، ص ۱۵۳)؛ دانش‌آموزانی که دارای سطح بالایی از انطباق‌پذیری مسیر شغلی هستند در گذر از مدرسه به کار بسیار موفق‌تر عمل می‌کنند (کوئن و همکاران، ۲۰۱۲، ص ۳۹۶).
		خودپنداره تحصیلی	- تصویر مثبت از خود - عزت نفس - خودپنداره	اگر شما تصاویر مثبتی از خود در ذهنتان ترسیم کنید نخستین گام‌ها را به سمت موفقیت برداشته‌اید (نظری، ۱۳۸۱، ص ۱۶)؛ عزت نفس تحصیلی با پیشرفت تحصیلی رابطه دارد (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۱۹)؛ نه تنها سطوح خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان بر عملکرد تحصیلی بعدی آن‌ها مؤثر است بلکه پیشرفت تحصیلی نیز بر خودپنداره آن‌ها مؤثر است (مارش، ۱۹۹۰، ص ۶۳۳).
		خودکارآمدی تحصیلی	- خودکارآمدی - اعتماد به یادگیری	باورهای خودکارآمدی روی انواع مختلفی از رفتارهای دانش‌آموزان از جمله اشتیاق به یادگیری، در محیط تحصیلی تأثیر می‌گذارد (ارونسون، ۲۰۰۲).

			ص ۱۴)؛ خودکارآمدی تحصیلی قضاوت فرد از صلاحیت ادراک شده‌اش است که عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند (فرلا و همکاران، ۲۰۱۰، ص ۵۲۱)؛ دانش‌آموزانی که احساس می‌کنند می‌توانند به طور مؤثری فرایند مطالعه خود را سازماندهی کنند یا این که باور دارند که مواد یادگیری را خوب می‌فهمند، سطح پیشرفت بالائی خواهند داشت (فرلا و همکاران، ۲۰۱۰، ص ۵۲۲).
	انگیزه پیشرفت	- تلاش - پشتکار - انگیزه	تلاش و پشتکار برای موفقیت از عوامل موفقیت تحصیلی است (نظری، ۱۳۸۱، ص ۱۰۰)؛ دانش‌آموزان خوب آن‌هایی هستند که در درس خود انگیزه دارند (بیابانگرد، ص ۲۶)؛ انگیزش کلید اساسی پیشرفت تحصیلی است (ارونسون، ۲۰۰۲، ص ۳۸).
	هوش هیجانی	- هوش هیجانی	در سال‌های اخیر بحث‌های زیادی در مورد تأثیر هوش هیجانی در پیشرفت تحصیلی مطرح است (ارونسون، ۲۰۰۲، ص ۲۵۲)؛ هوش هیجانی رابطه مثبتی با پیشرفت تحصیلی دارد (پارکر و همکاران، ۲۰۰۴، ص ۱۳۲۸).
	اهمال کاری تحصیلی	- اهمال کاری	اهمال کاری احتمالاً باعث اختلال در خود تنظیمی در حوزه عملکرد تحصیلی می‌شود (اسکولنبرگ و همکاران، ۱۳۹۲، ص)؛ میانگین نمرات اهمال کاری پسران بالاتر از دختران است و این متغیر با پیشرفت تحصیلی رابطه منفی دارد (تمدنی و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۸۰)؛ تمایل به اهمال کاری در تکالیف نوشتنی با اضطراب عمومی، اضطراب در نوشتن، سطح پائین رضایت در تکالیف نوشتنی و نمرات پائین‌تر مرتبط است (فریتزچ و همکاران، ۲۰۰۳، ص ۱۵۵۰).
	اشتیاق تحصیلی	- درگیری - اشتیاق	دانش‌آموزانی که بیشتر در تکالیف درسی‌شان درگیر می‌شوند سطح بالاتری از عملکرد تحصیلی را نشان می‌دهند (کروبو، ۲۰۱۲، ص ۱۳۷)؛ حمایت معلم نقش مهمی در اشتیاق دانش‌آموزان دارد و اشتیاق تحصیلی منجر به پیشرفت تحصیلی آنان خواهد شد (اسبرکو، ۲۰۰۹، ص ۵۴).

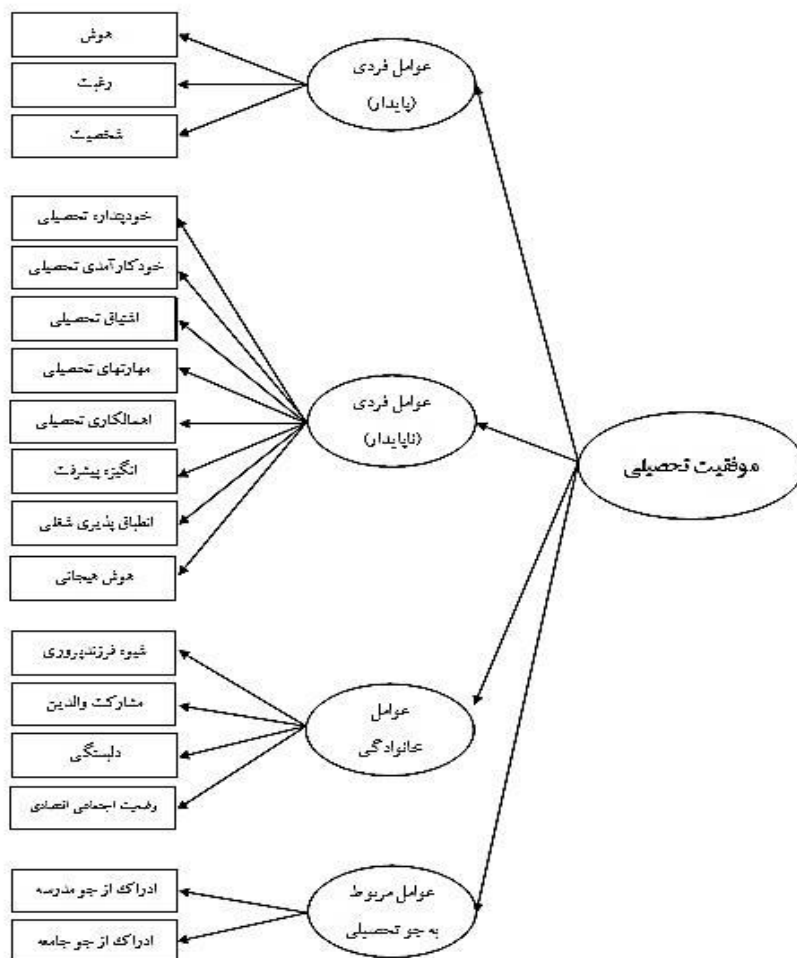
	عوامل خانوادگی	مشارکت والدین	مشارکت - حمایت	تحقیقات از شدت ارتباط مثبت بین مشارکت والدین و موفقیت آموزشی مخصوصاً در دوران ابتدائی حمایت می‌کنند (کاتسامیس، ۲۰۰۱، ص ۱۵۲)؛ ارتباط مثبتی بین حمایت والدین و معدل نوجوانان وجود دارد (دگارمو و مارتینز، ۲۰۰۶، ص ۱۲۴۱)؛ نتایج فراتحلیلهای نشان می‌دهد که رابطه بین مشارکت والدین در تکالیف درسی و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان در هر سه دوره تحصیلی معنادار است (جنیس، ۲۰۱۱).
		دل بستگی	شرایط عاطفی - امنیت در خانواده - دل بستگی به مادر	شرایط عاطفی و امنیت محیط خانواده (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۱۱۵) از عوامل خانوادگی مؤثر بر موفقیت تحصیلی است؛ بین دل بستگی و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد و دل بستگی به مادر بیشترین قدرت پیش‌بینی کنندگی را دارد (آتش‌روز و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۱۹۹).
		فرزند پروری شیوه	سبک فرزند پروری گرمی والدین - حمایت از خودمختاری	سبک فرزند پروری والدین بر پشتکار یا پایداری تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است (پلی‌تر و همکاران، ۲۰۰۱، ص ۳۰۳) دارد؛ گرمی والدین به طور معناداری پیشرفت دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کند (چن و همکاران، ۲۰۰۰، ص ۴۱۷)؛ رابطه معناداری بین حمایت از خودمختاری مادر و نمرات معدل دانش‌آموزان وجود دارد (سونز و ونستین کیست، ۲۰۰۵، ص ۶۰۱).
		وضعیت اجتماعی اقتصادی	شرایط اقتصادی - تحصیلات - فرهنگ خانواده	شرایط اقتصادی اجتماعی (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۱۱۹)؛ تحصیلات و سطح فرهنگ خانواده (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۱۲۴)؛ تعداد اعضای خانواده (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۱۲۸)؛ اشتغال کودکان و مادران (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۱۳۱) در میزان افت تحصیلی و یا موفقیت تحصیلی مؤثرند.
	عوامل مربوط به جو تحصیلی	ادراک از جو مدرسه	رابطه معلم - شاگرد - مهارت معلم - فضای آموزشی	رابطه معلم و دانش‌آموز (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۹۲)؛ مهارت معلمان (بیابانگرد، ص ۱۰۰)؛ شرایط آموزشی (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۱۰۱)؛ کتاب‌های درسی (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۱۰۳)؛ فضای کلاس (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۱۰۶)؛ انتظارات مدرسه از دانش‌آموزان (بیابانگرد، ۱۳۸۰، ص ۱۰۸)؛ جو

				کلاس (ارونسون، ۲۰۰۲، ص ۲۱۴) از عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی است.

خلاصه نتایج تحلیل متن مصاحبه با والدین که در جدول ۱ گزارش شد، نشان می‌دهد که ۲۴ مفهوم با روش کدگذاری باز، از تحلیل متن حاصل شده که در ۸ مقوله فرعی و ۴ مقوله اصلی خلاصه می‌شوند و تم اصلی یعنی عوامل موفقیت تحصیلی را پوشش می‌دهند. نتایج مندرج در جدول ۲ نیز نشان می‌دهد که ۱۱ مفهوم با روش کدگذاری باز، از تحلیل مصاحبه با معلمان، حاصل شده که در ۴ مقوله فرعی و ۲ مقوله اصلی خلاصه می‌شوند و تم اصلی یعنی عوامل موفقیت تحصیلی را پوشش می‌دهند؛ بنابراین عوامل موفقیت تحصیلی از نظر معلمان شامل عوامل فردی پایدار (رغبت جستجوگری)؛ عوامل فردی ناپایدار (مهارت‌های تحصیلی، انگیزه پیشرفت) و عوامل خانوادگی (شیوه فرزندپروری) است.

نتایج مندرج در جدول ۳ نشان می‌دهد که ۱۳ مفهوم با روش کدگذاری باز، از تحلیل متن مصاحبه با متخصصان، حاصل شده که در ۵ مقوله فرعی و ۳ مقوله اصلی خلاصه می‌شوند و تم اصلی را پوشش می‌دهند؛ بنابراین عوامل موفقیت تحصیلی از نظر متخصصان شامل عوامل فردی پایدار (هوش و رغبت جستجوگری)؛ عوامل فردی ناپایدار (مهارت‌های تحصیلی، خودکارآمدی تحصیلی) و عوامل خانوادگی (مشارکت والدین) است.

نتایج مندرج در جدول ۴ نیز نشان داد که ۲۸ مفهوم با روش کدگذاری باز، از تحلیل متون حاصل شده که در ۱۳ مقوله فرعی و ۴ مقوله اصلی خلاصه می‌شوند و تم اصلی را پوشش می‌دهند. با توجه به نتایج به دست آمده از تحلیل مصاحبه با سه گروه ذکر شده و همچنین نتایج تحلیل متون، مدل مفهومی مشاوره تحصیلی با توجه به عوامل موفقیت تحصیلی در شکل زیر ترسیم شده است.

شکل ۱: مدل مفهومی موفقیت تحصیلی

بحث و نتیجه گیری

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که عوامل موفقیت شامل ۱۷ مقوله فرعی بوده که در ۴ مقوله اصلی عوامل فردی پایدار، عوامل فردی ناپایدار، عوامل خانوادگی و عوامل مربوط به جو تحصیلی خلاصه می‌شوند.

در ارتباط با این نتایج می‌توان گفت اگرچه اکثر والدین اظهار می‌کردند که هوش نمی‌تواند موفقیت تحصیلی را تضمین کند اما باور داشتند که فرزندان آنان، از هوش

متوسط به بالا برخوردارند و افرادی که از هوش پائینی برخوردارند معمولاً با مشکلاتی در تحصیل مواجه می‌شوند. بیشتر والدین اعتقاد داشتند که عمده یادگیری فرزندان‌شان در کلاس درس اتفاق می‌افتد و این نشان‌دهنده توانایی بالقوه آنان برای یادگیری است. متخصصان نیز اعتقاد داشتند اگرچه هوش و استعداد شرط لازم برای موفقیت تحصیلی است اما شرط کافی نیست و عوامل دیگری بایستی وجود داشته باشد تا دانش‌آموزان در امر تحصیل موفق شوند. به اعتقاد برخی از متخصصان شرکت‌کننده در مصاحبه، استعداد عامل زیر بنایی موفقیت است و بقیه عوامل بر روی این عامل قرار می‌گیرند. این یافته‌ها با تحقیقات انجام شده در زمینه هوش شناختی و موفقیت تحصیلی همخوان است (کارباچ و همکاران، ۲۰۱۳؛ لیسون و همکاران، ۲۰۰۸).

رغبت جستجوگری از دیگر عواملی است که در پیش‌بینی موفقیت تحصیلی توسط والدین، معلمان، متخصصان و همچنین کتب و مقالات به آن اشاره شده است. این تنها عاملی بود که توسط هر چهار گروه ذکر شده به آن اشاره شده است. رغبت جستجوگری با علاقمندی فرد به مدرسه و فعالیت‌های درسی، کشف و جستجوی ایده‌های جدید، انجام آزمایش‌ها علمی و نظیر این مشخص می‌شود که عموماً از زمان کودکی می‌توان نشانه‌های آن را در کودکان مشاهده کرد. البته در مورد منشأ شکل‌گیری رغبت‌ها و ثبات و پایداری آن‌ها بحث‌های زیادی وجود دارد (بتسورث و فؤاد، ۱۹۹۷؛ به نقل از حق‌شناس، ۱۳۸۵)، اما یک نتیجه قابل قبول این است که پایداری رغبت‌ها با افزایش سن بیشتر می‌شود (استرانگ، ۱۹۵۴؛ به نقل از حق‌شناس، ۱۳۸۵).

در مصاحبه با والدین نیز مشخص شد که بیشتر دانش‌آموزان موفق، از همان دوران ابتدایی علاقمند به درس و مدرسه بوده‌اند و از فعالیت‌های مرتبط با مدرسه لذت می‌برده‌اند. به اعتقاد آنان علت شکست‌های پی‌درپی تحصیلی، عدم علاقه به درس و تحصیل و علاقمندی به فعالیت‌های دیگر است؛ بنابراین علاقه عامل بسیار مهمی در موفقیت تحصیلی محسوب می‌شود.

در این پژوهش، رغبت‌ها تحت عنوان رغبت‌های شغلی اندازه‌گیری شده‌اند که پایداری بیشتری در آن‌ها نسبت به علائق و موضوعات کلی زندگی وجود دارد. در کشور ما دروس ریاضی و علوم زیست‌شناسی، فیزیک و شیمی در دوره‌های ابتدایی، راهنمایی و سال اول دبیرستان که هنوز دانش‌آموزان رشته تحصیلی خود را انتخاب نکرده‌اند، توجه

بیشتری را نسبت به دروس دیگر توسط معلمان و خانواده‌ها به خود اختصاص داده‌اند. این دروس مورد علاقه تیپ‌های جستجوگر است؛ بنابراین آن‌ها از مدرسه و فعالیت‌های درسی لذت می‌برند، با علاقه به مطالعه می‌پردازند و موفقیت بیشتری را تجربه می‌کنند.

تأثیر پنج عامل شخصیت در پیش‌بینی موفقیت، عاملی است که توسط والدین، معلمان و متخصصان به آن اشاره‌ای نشده است. با این وجود پیشینه پژوهشی بیانگر رابطه این عامل با موفقیت تحصیلی است. یک احتمال در این مورد این است که ویژگی‌های شخصیتی در عوامل دیگری چون نوع رغبت‌ها، استعداد، مهارت‌ها و انگیزه‌ها مستتر بوده و افراد با توصیف این عوامل از ذکر مستقیم تأثیر شخصیت در موفقیت غفلت کرده‌اند؛ اما در حال تأثیر مستقیم پنج عامل بزرگ شخصیت مورد توجه تحقیقات زیادی بوده است. اگرچه نتایج در این زمینه متفاوت و گاه متناقض است، اما بیشتر محققین به تأثیر عامل وجدان‌گرایی در موفقیت تحصیلی اشاره کرده‌اند (برای مثال باساتو و همکاران، ۲۰۰۰؛ چامرو-پرمیوسیک و فارنهام، ۲۰۰۸؛ ویتولیک و زاپانکیک، ۲۰۱۲).

مهارت‌های تحصیلی عامل دیگری است که والدین، معلمان، متخصصان و پیشینه پژوهشی به تأثیر آن در موفقیت تحصیلی اشاره کرده‌اند. دانش‌آموزان موفق عموماً به انواع مهارت‌ها از جمله برنامه‌ریزی، مطالعه و تمرکز مجهزند. یک احتمال در این زمینه غلبه ارزش‌های علمی و تحصیلی بر دیگر ارزش‌هاست که آن‌ها را آماده بهره‌گیری از این مهارت‌ها می‌سازد. احتمال دیگر تأثیر ویژگی‌های شخصیتی است. چنانچه محققان اشاره کرده‌اند افراد وجدان‌گرا که دارای توانائی سازماندهی و پشتکارند، بیشتر از سایرین اهل برنامه‌ریزی و مدیریت وقت بوده و تمرکز بیشتری روی انجام تکالیف خود دارند (روساندر و همکاران، ۲۰۱۱).

از دیگر عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی، انگیزه پیشرفت است که به معنای گرایش فرد برای گذر از سدها، تلاش برای دستیابی به گونه‌ای برتری و حفظ معیارهای سطح بالا و همچنین تمایل فرد به حرکت و کار کردن در جهت رقابت‌های فردی و اهداف حرفه‌ای است (بیرنی و همکاران، ۲۰۰۴). اغلب والدین اظهار می‌کردند که فرزندشان حداقل با یک فرد همکلاسی در رقابت است و برای کسب نمرات برتر تلاش می‌کند. اگر چه رقابت-طلبی یکی از نشانه‌های انگیزه پیشرفت است اما علاوه بر این افرادی که انگیزه پیشرفت بالائی دارند حتی اگر موانعی سر راهشان باشد فقط به موفقیت فکر می‌کنند، به تصمیمات

خود اعتماد دارند، برای مدتی طولانی بر روی یک وظیفه یا فعالیت متمرکز می‌شوند و دنیای اطراف را فراموش می‌کنند، برای رسیدن به هدفشان اصرار و پافشاری می‌کنند. مایلند در زندگی شخصی پیشرفت کنند و به موفقیت شخصی و حرفه‌ای بالایی دست یابند و برای اجتناب از شکست، تلاش خود را دوچندان می‌کنند (بیرنی و همکاران، ۲۰۰۴). این ویژگی‌ها برای والدین و معلمان قابل مشاهده بوده و آن‌ها دانش‌آموزان موفق را با این ویژگی‌ها می‌شناسند. این یافته‌ها با تحقیق آمس (۱۹۹۲)، به نقل از بیابانگرد، (۱۳۸۴) همخوانی دارد.

از دیگر عوامل فردی ناپایدار در این پژوهش، خودکارآمدی است که توسط متخصصان و همچنین پیشینه پژوهش به تأثیر آن در موفقیت تحصیلی اشاره شده است. خودکارآمدی تحصیلی به معنای اعتماد شخص به توانایی خود در به انجام رساندن موفقیت‌آمیز وظایف تحصیلی است (براون و همکاران، ۲۰۰۸). فرلا و همکاران (۲۰۱۰) در مطالعه‌ای نشان دادند که همه متغیرهایی که در مدل اولیه آن‌ها به کار رفته است ۱۳/۹ درصد از واریانس عملکرد تحصیلی را تبیین می‌کنند که سهم مستقل خودکارآمدی تحصیلی ۷/۴ درصد است.

از دیدگاه متخصصان، ممکن است دانش‌آموزی مشکل هوشی نداشته باشد، به درس نیز علاقمند باشد اما این احساس کفایت را در خود احساس نکند که بتواند در انجام وظایف تحصیلی خوب عمل کند. این عدم خودکارآمدی احتمالاً به دلیل کمال‌گرایی و یا عدم دریافت تشویق و ترغیب از ناحیه دیگران و یا خود فرد می‌باشد. مطالعه پیشینه پژوهش نیز نشان می‌دهد که خودکارآمدی تحصیلی مهم‌ترین پیش‌بینی کننده عملکرد تحصیلی و پشتکار دانشجویان است (پاجارس ۱۹۶۶، گوری، ۲۰۰۶، به نقل از هارگرودر، ۲۰۰۷).

عامل فردی دیگر انطباق‌پذیری مسیر شغلی است که توسط متخصصان و پیشینه پژوهشی جزء عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی مطرح شده است. به نظر می‌رسد عدم توجه به این عامل از سوی والدین و معلمان جدا ساختن مسائل تحصیلی از مسائل شغلی و یا عدم آگاهی از فعالیت‌های مسیر شغلی است. اگرچه آن‌ها اعتقاد داشتند که انتخاب شغل و یا رشته مناسب، آینده دانش‌آموزان را تضمین می‌کند اما دغدغه در مورد انتخاب رشته و شغل و همچنین کنجکاوی در این زمینه را با موفقیت تحصیلی مرتبط نمی‌کردند. این در

حالی است که مقدمه موفقیت تحصیلی، قرار گرفتن در یک مسیر شغلی متناسب و داشتن دغدغه و طرح در این زمینه است. تحقیقات نیز نشان داده‌اند نوجوانانی که دارای سطح بالایی از انطباق‌پذیری مسیر شغلی هستند در تسلط بر گذارهای مسیر شغلی موفق‌تر و از نظر عملکرد و پیشرفت تحصیلی در سطح بالایی قرار دارند (هیرسچی، ۲۰۰۹).

خودپنداره تحصیلی، اشتیاق تحصیلی و اهمال‌کاری سه مقوله‌ای است که تنها در پیشینه پژوهش به تأثیر آن در موفقیت تحصیلی اشاره شده است اما در مصاحبه با والدین، معلمان و متخصصان مورد توجه نبوده است. خودپنداره تصویری است که فرد از خودش در مقایسه با دیگران دارد و خودپنداره تحصیلی به دانش و ادراک شخص در مورد خودش در موقعیت‌های تحصیلی اطلاق می‌شود (ویگفیلد و کارپاتین، ۱۹۹۱). این مفهوم بی‌گمان مبنی بر بازخوردهایی است که وی در فعالیت‌های آموزشی از نمره‌ها، آزمون‌ها، معلمان، والدین و همسالان خود دریافت می‌کند.

از آنجا که تجارب مربوط به موفقیت‌ها یا شکست‌های تحصیلی در سال‌های نخست یادگیری آموزشگاهی تأثیر به‌سزایی در شکل‌گیری خودپنداره دارد (هاشمی، ۱۳۷۵) و این خودانگاره بسیار تدریجی و در اثر تکرار این تجارب شکل می‌گیرد، احتمالاً تأثیر آن در موفقیت تحصیلی از جانب دیگران قابل لمس نبوده و یا به دلیل همپوشانی با دیگر عوامل به‌عنوان یک عامل معجزا به آن نگریسته نمی‌شود. با این وجود تحقیقات نشان داده‌اند خودپنداره به‌عنوان مرکز بنیادی شخصیت سهم به‌سزایی در موفقیت تحصیلی داشته و تأثیر آن نسبت به دیگر متغیرها بیشتر است (پیرون و همکاران، ۲۰۰۶؛ گای و همکاران، ۲۰۱۰؛ نویدی، ۱۳۸۲).

اشتیاق تحصیلی نیز از عواملی است که در سال‌های اخیر توجه محققان را به خود جلب کرده است. این عامل احتمالاً از این جهت از سوی والدین، معلمان و متخصصان مطرح نشده که اعتقاد بر آن بوده که اشتیاق سطح بالاتری از موفقیت تحصیلی است و همه افرادی که دارای موفقیت تحصیلی‌اند از اشتیاق تحصیلی بالایی برخوردار نیستند. چنانچه شوفلی و باکر (۲۰۰۴) نیز اشاره کرده‌اند، اشتیاق با سطح بالایی از قدرت و انعطاف‌پذیری ذهنی در هنگام کار (یا مطالعه)؛ تلاش و مقاومت در مقابل مشکلات؛ احساس مهم بودن، اشتیاق، رغبت، افتخار، چالش و تمرکز کامل و غرق شدن در کار یا مطالعه مشخص می‌شود. با این حال اشتیاق به تحصیل و مطالعه می‌تواند عامل موفقیتی باشد که در آن رضایت

و لذت در سطح بسیار بالایی است. اسپرکو (۲۰۰۹) معتقد است سطح پائین اشتیاق تحصیلی، می‌تواند به کاهش موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان منجر شود و آن‌ها رفتارهای ضد اشتیاق خود را به وسیله غیبت از کلاس، نگرش ضعیف در مورد مدرسه، مشکلات انضباطی و افت تحصیلی نشان می‌دهند.

عامل دیگر اهمال‌کاری تحصیلی بود که به معنای رفتار به تأخیر انداختن مطالعه است. این عامل نیز از سوی والدین، معلمان و متخصصان مورد توجه نبوده است. احتمالاً به این دلیل که آن‌ها دانش‌آموزان موفق را با مهارت‌های تحصیلی بالا می‌شناسند و همین امر بیانگر آن است که مجهز بودن به مهارت‌های تحصیلی، میزان اهمال‌کاری تحصیلی را کاهش می‌دهد. این نتیجه منطقی به نظر می‌رسد؛ بنابراین دانش‌آموزان موفق عموماً سطح پایین‌تری از اهمال‌کاری را دارند و تحقیقات اخیر نیز بیانگر این مطلب می‌باشد (برای مثال تمدنی و همکاران، ۱۳۸۹؛ فریتزچ و همکاران، ۲۰۰۳).

آنچه بیان شد مربوط به عوامل فردی مؤثر بر موفقیت تحصیلی بود. نتایج تحلیل مصاحبه‌ها و پیشینه پژوهش بیانگر تأثیر عوامل خانوادگی بر موفقیت تحصیلی است. شیوه فرزندپروری عاملی است که خصوصاً مورد توجه والدین و معلمان بود. تحلیل مصاحبه‌ها نشان داد که اعتقاد راسخ والدین و معلمان بر این است که جو خانواده و سبک تربیتی والدین در موفقیت تحصیلی آنان مؤثر است. به اعتقاد معلمان، اگر والدین روی مسائل رفتاری و اخلاقی فرزندان کار کنند فرزندانشان درس‌خوان می‌شوند. کلید این موفقیت به دست مادران است که با فکر درست و رابطه صحیح می‌توانند شرایط موفقیت را فراهم کرده و با تشویق و دلگرمی مسیر را هموار سازند.

به‌زعم لئونگ و همکاران (۲۰۰۴) والدینی که فعالیت‌های مورد علاقه کودک را می‌شناسند و فعالانه در آن مشارکت می‌کنند؛ کودکان را برای حل مسئله تشویق می‌کنند و به آنان حق انتخاب و شرکت در تصمیم‌گیری می‌دهند؛ گرم، مشوق، استوار و صمیمی‌اند بهترین شیوه فرزندپروری را اتخاذ نموده‌اند. محققان نیز نشان داده‌اند که گرمی والدین به طور معناداری پیشرفت تحصیلی (چن، لئو و لی^۱، ۲۰۰۰) و حمایت از خودمختاری توسط مادر، عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان (سونز و ونستین کیست، ۲۰۰۵) را پیش‌بینی می‌کند.

1. Chen, X., Liu, M., & Li, D.

مشارکت والدین و دلبستگی ایمن از دیگر عوامل خانوادگی است که سهم بسزایی در موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارند. همان گونه که نتایج مصاحبه نشان داد، مشارکت والدین در امور درسی فرزندان مورد تأکید متخصصان و همچنین پیشینه پژوهشی بوده است. برخی از متخصصان حاضر در مطالعه نقش این عامل را پررنگ می دانستند به این دلیل که در جامعه فعلی فرزندان قابل کنترل نبوده و اهمیت زیادی به تحصیل نمی دهند؛ بنابراین اگر رها شوند و هیچ نظارتی بر روی آنان صورت نگیرد دچار افت تحصیلی خواهند شد.

نکته قابل توجه اینکه والدین و معلمان به سبک فرزندپروری، تربیت صحیح، دلبستگی ایمن، حمایت عاطفی، فراهم کردن شرایط مطالعه در منزل در افزایش موفقیت تحصیلی و متخصصان به مشارکت در انجام تکالیف درسی اعتقاد داشتند. اگرچه ارتباط تنگاتنگی بین این عوامل وجود دارد اما این مسئله حائز اهمیت است که بیشتر والدین شرکت کننده در این مطالعه از سواد کافی برای همراهی و مشارکت در تکالیف درسی فرزندان برخوردار نبودند؛ بنابراین اعتقاد داشتند آنها نمی توانند کمکی در درس ها به فرزندانشان داشته باشند اما می توانند شرایط لازم برای مطالعه فرزندانشان را از طریق یک ارتباط صمیمانه و همچنین ایجاد جوی آرام در منزل، فراهم کنند. معلمان نیز به سبک تربیتی والدین، ارتباط عاطفی و فراهم نمودن شرایط درس خواندن، بیشتر از مشارکت در انجام تکالیف درسی، اعتقاد داشتند.

تعدادی از تحقیقات نیز نشان داده اند که کنترل والدین و فشارهای مربوط به پیشرفت تحصیلی می تواند اثرات زیان آوری روی عملکرد تحصیلی دانش آموزان داشته باشد (لوپوسیک و زوپانکیک، ۲۰۰۹). با این وجود به زعم کارباچ و همکاران (۲۰۱۳) در دوره دبیرستان، کمک کردن فرزندان در تکالیف درسی انگیزه، استقلال و خودمختاری آنان را ارتقاء می دهد. کاتسامبیس (۲۰۰۱) نیز معتقد است مشارکت والدین در دوران ابتدائی و راهنمایی بیشتر از دوره دبیرستان در پیشرفت تحصیلی آنان مؤثر است. تحقیقات دیگر (برای مثال آتش روز و همکاران، ۱۳۸۷) نیز اذعان دارند که بین دلبستگی و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد و دلبستگی به مادر بیشترین قدرت پیش بینی کنندگی را دارد.

عامل آخر تأثیر جو تحصیلی است. جو مدرسه در احساسات و نگرش‌هایی که در مورد یک مدرسه وجود دارد و توسط دانش‌آموزان، معلمان و کارمندان بیان می‌شود، خود را نشان داده و بیانگر احساسی است که دانش‌آموزان از تجربیات روزانه خویش در مدرسه به دست می‌آورند. این احساس بر میزان یادگیری و انگیزه دانش‌آموزان مؤثر است (هیلمن، ۱۹۹۹). ارونسون (۲۰۰۲) نیز بر تأثیر جو کلاس و گلاس (۱۳۹۱) به تأثیر کیفیت مدرسه در میزان موفقیت دانش‌آموزان تأکید می‌کنند.

تعدادی از والدین اعتقاد داشتند جو مدرسه که شامل محیط فیزیکی، امکانات، کارکنان و نحوه ارتباط معلم و شاگردان می‌باشد می‌تواند در موفقیت تحصیلی مؤثر باشد. باین حال همه آن‌ها معتقد بودند این عامل از لحاظ درجه اهمیت بعد از خود دانش‌آموز و شرایط خانوادگی قرار دارد. معلمان و متخصصان نیز اشاره‌ای به اهمیت این عامل نداشته‌اند.

یکی از دلایل این امر این است که همیشه شاهد این بوده‌ایم که دانش‌آموزان زیادی در مدارس ضعیف درس می‌خوانند اما پیشرفت تحصیلی‌شان قابل وصف نبوده و دانش‌آموزان زیادی نیز در مدارس عالی درس می‌خوانند اما هیچ پیشرفتی ندارند؛ بنابراین والدین، معلمان و متخصصان با این تجربه طولانی اعتقاد دارند که خود فرد و خانواده او نقش مهم‌تری در پیشرفت تحصیلی دارند. باین وجود تحقیقات نشان داده‌اند که مهارت معلمان، رابطه معلم و شاگرد و شرایط آموزشی نقش زیادی در پیشرفت دانش‌آموزان دارند (بیابانگرد، ۱۳۸۰؛ ارونسون، ۲۰۰۲).

در یک جمع‌بندی می‌توان گفت بدیهی است که موفقیت تحصیلی سازه‌ای چندبعدی است و عوامل زیادی می‌تواند بر روی آن تأثیرگذار باشد. لیکن با استفاده از مصاحبه‌های انجام شده و تحلیل پیشینه پژوهشی، عواملی که بیشتر مورد تأکید بوده‌اند شناسایی شده و بر اساس آن مدل مفهومی موفقیت تحصیلی ترسیم شده است که شامل چهار مقوله اصلی و چندین مقوله فرعی می‌باشد. با توجه به نتایج فوق تحقیقات بعدی می‌توانند نقش این عوامل را در پیش‌بینی موفقیت تحصیلی از طریق مطالعات کمی و همچنین مطالعات طولی بررسی کنند تا مشخص شود کدام عامل از اولویت بیشتری برخوردار است.

منابع

- ابراهیمی، نسرين؛ صباغیان، زهرا و ابوالقاسمی، محمود. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه امید با موفقیت تحصیلی دانشجویان». پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. ۲(۶۰)، ۱-۱۶.
- ابوالمعالی، خدیجه. (۱۳۹۲). «تحلیل کیفی متن، استقرا». دو فصلنامه مطالعات معارف اسلامی و علوم تربیتی، ۱، ۸۵-۱۰۴.
- آتش‌روز، بهروز؛ پاکدامن، شهلا و عسگری، علی. (۱۳۸۷). «پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی از طریق دل‌بستگی». فصلنامه خانواده‌پژوهی، ۴(۱۴)، ۱۹۳-۲۰۳.
- استراوس، ای و کرین، جی. (۲۰۰۰). مبانی پژوهش کیفی: فنون موفقیت مراحل تولید نظریه زمینه‌ای. ترجمه ابراهیم افشار، تهران: نشر نی.
- اسکولنبرگ، لی، پیسی و فراری. (۲۰۰۳). مشاوره با اهل‌کاران در محیط‌های تحصیلی. ترجمه مرضیه ملکپها، محمدرضا عابدی و هادی انصالحسینی. زیر چاپ.
- اصغرنژاد، طاهره؛ خداپناهی، محمدکریم و حیدری، محمود. (۱۳۸۳). «بررسی رابطه باورهای خودکارآمدی، مسند مهارت‌گذاری با موفقیت تحصیلی». مجله روانشناسی، ۸(۳)، ۲۱۸-۲۲۶.
- برجعی، احمد. (۱۳۹۷). «مدل تأثیر انگیزه تحصیلی با میانجی‌گری سرمایه روان‌شناختی بر موفقیت تحصیلی». فرهنگ مشاوره، ۹(۳۳)، ۱-۱۹.
- بشارت، محمدعلی؛ شالچی، بهزاد و شمسی‌پور، حمید. (۱۳۸۵). «بررسی رابطه هوش هیجانی با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان». اندیشه‌های نوین تربیتی، ۲(۴)، ۷۳-۸۴.
- بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۸۰). روش‌های پیشگیری از افت تحصیلی، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.
- تمدنی، مجتبی، حاتمی، محمد و هاشمی، هادی. (۱۳۸۹). «خودکارآمدی تحصیلی، اهمال‌کاری تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان». فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۱۷، ص ۶۵-۸۵.
- حق‌شناس، لیلا. (۱۳۸۵). هنجاریابی پرسشنامه رغبت سنج شغلی استرانگ. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره شغلی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان.

رجائی، منوچهر. (۱۳۸۲). تأثیر مشاوره تحصیلی گروهی بر افزایش مهارت‌های تحصیلی و پیشرفت تحصیلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان.

شیوندی، کامران؛ درتاج، فریبرز؛ فرخی، نورعلی و ابراهیمی قوام، صغری. (۱۳۹۶). «مدل یابی پیشرفت ریاضی بر مبنای ارزش تکلیف، درگیری شناختی، هیجان‌های پیشرفت و خودنظم‌جویی تحصیلی». فصلنامه فرهنگ مشاوره، ۸(۳۰)، ۲۴-۱.

عابدینی، یاسمین. (۱۳۸۱). «موفقیت تحصیلی دختران: مطالعه عوامل غیر شناختی». زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۱(۴)، ۱۷۹-۱۶۱.

کهدوئی، سمیه؛ فلسفی نژاد، محمدرضا و برجعلی، احمد. (۱۳۹۶). «تدوین و اعتباریابی مدل علی موفقیت تحصیلی در دبیرستان». فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی، ۷(۲۸)، ۶۴-۳۳.

گال، بورگ و گال (۱۹۹۸). روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان‌شناسی. جلد دوم. ترجمه احمدرضا نصر و همکاران. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

گلاسر. (۲۰۰۰). مدرسه کیفی، مدیریت بدون توسل به زور و اجبار. ترجمه آسیه شریعتمدار. تهران: موسسه خدمات فرهنگی رسا.

مشکوه، مریم. (۱۳۹۰). «رابطه بین هوش هیجانی و موفقیت تحصیلی». فناوری آموزش، ۵(۳)، ۲۰۴-۲۰۱.

نظری، مرتضی. (۱۳۸۱). عوامل موفقیت در تحصیل، تهران: انتشارات مدرسه نویدی، احد. (۱۳۸۲). «بررسی سهم اختصاصی هر یک از متغیرهای عملکرد تحصیلی قبلی، هوش عمومی، خودپنداره تحصیلی در پیشرفت تحصیلی». فصلنامه تعلیم و تربیت، ۷۶، ۹۷-۱۳۰.

هاشمی، مهدی. (۱۳۷۵). «خودنگاره و پیشرفت تحصیلی». ماهنامه پیوند، ۱۸۸، ۴۴-۴۷.

Alfaro, E. C., Umana-Taylor, A. J., Gonzales- Backen, M. A., Bamaca, M. Y., Zeiders, K. H. (2009). *Latino adolescent academic success: The role of discrimination, academic motivation and gender*. Journal of Adolescence, 32, 947- 962.

Aronson, J. (2002). *Improving academic achievement, impact of psychological factors on education*. New York, Elsevier Science(USA).

- Aronson, J. (2002). *Improving academic achievement, impact of psychological factors on education*. New York, Elsevier Science(USA).
- Artino, A. (2009). Think, feel, act: *motivational and emotional influences on military students online academic success*. *Journal comput High Educ*, 21, 146-166.
- Berger, J. B., & Milem, J. F. (1999). *The role of student involvement and perceptions of integration in a causal model of student persistence*. *Research in Higher Education*, 40, 641-664.
- Blickle, G. (1996). *Personality traits, learning strategies, and performance*. *European Journal of Personality*, 10, 337-352.
- Brown, S. D., Tramayne, S., Hoxha, D., Telander, K., Fan, X., Lent, R. W. (2008). *Social cognitive predictors of college students' academic performance and persistence: A meta-analytic path analysis*. *Journal of Vocational Behavior*, 72, 298-308.
- Busato, V. V., Prins, F. J., Elshout, J. J., & Hamaker, C. (2000). *Intellectual ability, learning style, personality, achievement motivation and academic success of psychology students in higher education*, *Personality and Individual Differences*, 29, 1057-1068
- Byrne, Z. S., Mueller-Hanson, R. A., Cardador, J. M., Thornton, G. C., Schuler, H., Frintrup, A., & Fox, S. (2004). *Measuring achievement motivation: tests of equivalency for English, German, and Israeli versions of the achievement motivation inventory*. *Personality and Individual Differences*, 37, 203-217.
- Case, J. M. (2008). *Alienation and engagement: development of an alternative theoretical framework for understanding student learning*. *Higher Education*, 55(3), 321-332.
- Catsambis, S. (2001). *Expanding knowledge of parental involvement in children's secondary education: connections with high school seniors' academic success*. *Social Psychology of Education*, 5, 149-177.
- Chamorro-Premuzic, T., & Furnham, A. (2008). *Personality, intelligence and approaches to learning as predictors of academic performance*. *Personality and Individual Differences*, 44, 1596-1603.
- Chen, X., Liu, M., & Li, D. (2000). *Parental Warmth, Control, and Indulgence and their relations to adjustment in Chinese children. A longitudinal study*. *Journal of Family Psychology*, 14, 401-419.
- Chen, X., Liu, M., & Li, D. (2000). *Parental Warmth, Control, and Indulgence and their relations to adjustment in Chinese children. A longitudinal study*. *Journal of Family Psychology*, 14, 401-419.
- Chun, H., & Dickson, G. (2011). *A psychological model of academic performance among hispanic adolescents*. *Journal of youth Adolescence*, 40, 1581-1594.
- Convention, C. M., Marschark, M., Sapere, P., Sarchet, T. (2009). *Predicting academic success Among deaf college students*. Oxford university press.

- Deaton, M. J. (2008). *Academic success of appalachian adolescents: The impact of parental authority and families*. Master's thesis. Miami university oxford, ohio.
- DeGarmo, D. S., & Martinez, C. R. (2006). *A culturally informed model of academic well-being for Latino youth: the importance of discriminatory experiences and social support*. *Family Relations*, 70, 1231-1245.
- Eimers, M. T. (2001). *The impact of student experiences on progress in college*. *NASPA Journal*, 38(3), 386-410.
- Farsides, T., Woodfield, R. (2003). *Individual differences and undergraduate academic success: the roles of personality, intelligence, and application*, *Personality and Individual Differences*, 34, 1225-1243.
- Ferla, J., Valcke, M., & Cai, Y. (2009). *Academic self-efficacy and academic self- concept: Reconsidering structural relationships*. *Learning and Individual Differences*, 19, 499-505.
- Fritzsche, B. A., Young, B. R., & Hickson, K. C. (2003). *Individual differences in academic procrastination tendency and writing success*. *Personality and Individual Differences*, 35, 1549- 1557.
- Furnham, A., Chamorro- Premuzic, T., & McDougall, F. (2003). *Personality, cognitive ability and belief about intelligence as predictors of academic performance*. *Learning and Individual Differences*, 14, 49- 66.
- George, D., Dixon, S., Stansal, E., Gelb, S. L., & Pheri, T. (2008). *Time diary and questionnaire assessment of factors associated with academic and personal success among university undergraduates*. *Journal of American College Health*, 56, 706-715.
- Gerardi, S. (2005). *Self- concept of ability as a predictor of academic success among urban technical college students*. *The social science Journal*, 42, 295-300.
- Goff, M., & Ackerman, P. L. (1992). *Personality-intelligence relations: assessment of typical intellectual engagement*. *Journal of Educational Psychology*, 84(4), 537-552.
- Guay, F., Ratelle, C. F., Roy, A., & Litalien, D. (2010). *Academic self- concept, autonomous academic motivation, and academic achievement: Mediating and additive effects*, *Learning and Individual Differences*, 20, 644-653.
- Hargroder. W. G. (2007). *Demographic and psychological factors influencing academic success in a college level human anatomy course*. *PhD Dissertation in The School of Human Resource Education And Workforce Development*, Louisiana State University
- Harris, S. L. (2009). *The relationship between self- esteem and academic success*. *PhD Dissertation In The school of Human Resource Education*.
- Heilman, P. S. (1999). *Classroom climate factors related to student motivation and effort*. *PhD Dissertation for of Education, University of South Dakota*.

- Hirschi, A. (2009). *Career adaptability development in adolescence: Multiple predictors and effect on sense of power and life satisfaction*. Journal of vocational behavior, 74(2), 145-155.
- Jeremy, B. L. (2008). *Vocational interest and other non-cognitive factors as predictors of academic performance in high school*. Master's thesis in psychology, University of Johannesburg.
- Karbach, J., Gottschling, J., Spengler, M., Hegewald, K., & Spinath, F. M. (2013). *Parental involvement and general cognitive ability as predictors of domain-specific academic achievement in early adolescence*. Learning and Instruction, 23, 43-51.
- Koen, J., Klehe, U. C., Van Vianen, A. E. M. (2012). *Training career adaptability to facilitate a successful school- to- work transition*. Journal of vocational behavior, 81, 395-408.
- Korobova, N. (2012). *A comparative study of student engagement, satisfaction, and academic success among international and American students*. PhD Dissertation in Educational Leadership, Iowa State University.
- Leeson, P., Ciarrochi, J., Heaven, P. C. L. (2008). *Cognitive ability, personality, and academic performance in adolescence*. Personality and Individual Differences, 45, 630-635.
- Leung, C. Y., McBride- chang, C., & lai, B. P. (2004). *Relation among maternal parenting styles, academic competence, and life satisfaction in Chinese Early adolescents*. Journal of Early adolescence: 24, 113-143.
- Lounsbury, J. W., Sundstrom, E., Loveland, J. L. & Gibson, L. (2003). *Broad versus narrow personality traits in predicting academic performance of adolescents*. Learning and Individual Differences. 14, 67- 77.
- Marsh, H. W. (1990). *The structure of academic self-concept: The Marsh/Shavelson model*, Journal of Educational Psychology, 4, 623-636.
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). *What is emotional intelligence? In P. Salovey, & J. D. Mayer (Eds.), Emotional development and emotional intelligence (pp. 3-31)*. New York: Basic Books.
- Nuthanap, G. (2007). *Gender analysis of academic achievement among high school students*. Dissertation of MD of home science in human development, university of agriculture sciences, Harwad.
- O'Connor, M. C., & Paunonen, S. V. (2007). *Big five personality predictors of post secondary academic performance*. Personality and Individual Differences, 43, 971-990.
- Pelletier, L. G., Fortier, M. S., Vallerand, R. J., & Briere, N. M. (2001). *Associations among perceived autonomy support forms of self-regulation, and persistence: A prospective study*. Motivation and Emotion, 25, 279- 306.
- Pintrich, P. R. (2004). *A conceptual framework for assessing motivation and self-regulated learning in college students*. Educational Psychology Review, 16, 385-407.

- Poropat, A. E. (2009). *A meta-analysis of the five-factor model of personality and academic performance*. Psychological Bulletin, 135, 322-338.
- Rosander, P., Backstrom, M., Stenberg, G. (2011). *Personality traits and general intelligence as predictors of academic performance: A structural equation modeling approach*. Learning and Individual Differences, 21, 590- 596.
- Sbrocco, R. (2009). *Student academic engagement and the academic achievement gap between black and white middle school students: Does engagement increase student achievement?* Dissertation for PhD, university of Minnesota.
- Schaufeli, W. B. & Bakker, A. B. (2004). *Job demands, resources and their relationship with burnout and engagement*. Journal of organization behavior, 25, 293-315.
- Smart, J. C., Feldman, K. A., & Ethington, C. A. (2006). *Holland's theory and patterns of student success. Commissioned Report for the National Symposium on Postsecondary Student Success: Spearheading a Dialog on Student Success*. Washington, DC: National Postsecondary Education Cooperative(NPEC).
- Sternberg, R. J. (1997). *A Triarchic View of Giftedness: Theory and Practice*. In N. Coleangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of Gifted Education* (pp. 43-53). Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Tinto, V. (1993). *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Trapmann, S., Hell, B., Hirn, J. O. W. & schuler, H. (2008). *Meta- Analysis of the relationship between the big five. and academic success at university*. Journal of counseling psychology, 2, 132- 152.
- Vitulic, H. S., & Zupancic, M. (2012). *Robust and specific personality traits as predictors of adolescents' final grades and GPA at the end of compulsory schooling*, Eur J Psychol Educ, DOI 10.1007/s10212-012-0161-2.
- Welles, T. L. (2010). *an analysis of the academic success inventory for college students. PhD Dissertation, the Florida state university*.
- Wigfield, A., & Karpathian, M. (1991). *Who am I and what can I do? Children's self-concepts and motivation in achievement situations*. Educational Psychologist, 26, 233-261.

